

ביאורים

כשאנו באים לבחון בצורה טובה את התנהלות האדם ביחס לדבר מסוים, כדאי תמיד להביט על היחס שמעשיו מבטאים כלפיו. לדוגמה, יתכן שיהיו שני חיילים בצבא באותה הפלוגה, שמפקדם ישפוט אותם על עשיית מעשה זהה האסור על פי כללי הצבא. האחד יקבל עונש קל בלבד, והשני יענש בחומרה רבה. מדוע? בזמן המשפט המפקד אינו אמור לבדוק רק את המעשה שהם עשו, אלא גם את המניעים שהביאו אליו. המפקד הבחין שהחייל הראשון מתייחס ברצינות רבה לנהלים, והסיבה שבגללה הוא נהג שלא כשורה היא טעות אנוש בלבד. לעומתו השני, מתייחס בזלזול למפקדיו ולפקודותיהם, וזו הסיבה שהובילה אותו למעשה האסור. כאן המעשה מבטא יחס בעייתי ומסוכן, שעלול לסכן את החיילים או את ניצחונם בקרב, ולכן יש צורך להענישו בעונש קשה ולחנכו לפתח יחס רציני.

רבנו יונה מתייחס לדברי המדרש התמוהים, לכאורה, שדן בהם הר"ן לעיל, שאמר: 'עריבים עלי דברי דודים יתרי מיינה של תורה', דבר שנראה נגד ההיגיון, שהרי, לכאורה, הדברים המפורשים בתורה שה' אמרם למשה, הם העיקריים יותר והחשובים יותר. רבנו יונה מסביר, שכאשר אדם מתרחק מאד מלעבור על דין מסוים, הריחוק שלו מבטא את העובדה שהוא מכיר מאד בחשיבותו, ולכן הוא מאד חושש מלעבור עליו. לכן, דברי חכמים חביבים מאד, כי שמירתם מבטאת את יחס היראה והזהירות שאנו רוחשים למצוות ה', ונמצא שהיא חשובה יותר מדברים מפורשים שבתורה, שהרי היא נוגעת לכלל המצוות.

בדרך זו מסביר הר"ן גם את דברי חז"ל בעניין עונשו של מי שעובר על דברי חכמים, שאמרו שחייב מיתה (בידי שמים). גם מאמר זה תמוה לכאורה, מאחר שהוא מחשיב את דברי חכמים יותר מהדברים שחיובם מדאורייתא. הר"ן עונה שבניגוד למי שעובר על המצוות שנאסרו מדאורייתא, שסיבת חטאו היא הכניעה ליצר הרע, מי שעובר על דברי חכמים שעליו דיברו חז"ל במאמר זה, הוא אדם שהיחס שלו הוא יחס מזלזל כלפי דברי חכמים, ועל זה מגיע לו להיענש ולהתחייב מיתה.

הרחבות

ראשית חכמה יראת ה'

יְרֵאת ה' יִתְבַּרְךָ יְסוּד הַמְצוּוֹת. המשנה אומרת: "כל שמעשיו מרובים מחכמתו חכמתו מתקיימת" [אבות ג, ט], והקשה רבינו יונה: "איך אפשר להיות מעשיו מרובין מחכמתו? ואם אינו יודע התורה והמצוות, וכי יש לו לעשות המעשים האלו? על מה עשאים (מדוע שיעשה מה שלא צוה לעשותו)?!" ותרץ: "אלא שזו המשנה דברה לפי עצה טובה נאה ומקובלת שיש לו למי שאינו יודע שלא יאבד נפשו, ושיקבל על עצמו לעשות כל הדברים אשר יגידו לו החכמים, ולא יסיר מהן ימין ושמאל כאשר ידעם... ומיד שקבלה זו יקבל על עצמו בלבב שלם ובנפש חפצה - מעלה שכר כאילו קבל עליו כל המצוות" [רבינו יונה אבות, שם]. המוכנות לקבל עול מצוות, הנובעת מתוך יראת שמים, חשובה ממש כקיום כל המצוות.

ועשו סייג לתורה

כִּי יַעֲשׂוּ גְדֵר וְהִרְחִיקוּ פֶּן תִּגְעַע יַד הָאָדָם בְּאִסּוּר הַתּוֹרָה. על ההבנה הפשוטה, שמטרת גזרות חכמים להרחיק מגוף האיסור, מוסיף הרב קוק עומק נוסף: "ענין סִיגוֹת התורה אינו מצד עצם ההבאה לעבירה, רק שכמו שהעבירה רעה בענינה כמו-כן כל הענינים שמקושרים בה, בקשר עילה ועלול (מה שיכול להביא לעבירה ומה שיכול להיגרם בגללה), רעים בענינם, וכדאי לפרוש מהם מאד" [מוסר אביך א, ה]. אם כן, גזרות חז"ל הן על דבר שהוא רע מצד עצמו, ולא רק על דברים שעלולים להביא לרע.

שאלות לדין

מדוע יראת ה' מהווה יסוד למצוות? לכאורה יש אנשים שמקיימים את המצוות גם ללא יראת ה' גדולה, ונראה שהם מצליחים!

מדוע הקלו על מי שתקפו יצרו? הרי זו בדיוק העבירה - הוא נמשך אחר תאוותיו!

לעילוי נשמת גד בן יצחק שלמה ד"ל

יראת ה' היא יסוד המצוות

וְהָרַב רַבְּנוּ יוֹנָה זְכָרוֹנוֹ לְבָרְכָה נֶתַן טַעַם אַחֵר בְּדַבְרָה: "לפי שיצדע, שייראת ה' יתברך יסוד המצוות." [כמו שאמר (דברים י"א): 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה'], ותקנות החכמים וגדריהם יסוד לדרך היראה, כי יעשו גדר והרחקה פן תגע יד האדם באסור התורה. כבעל השדה אשר יעשה גדר לשדהו מאשר יקר בעיניו פן יפגשו בו בני אדם, כמו שאמר (במנות כא א): 'ושמרתם את משמרתתי' (ויקרא יח ל)-'עשו משמרת למשמרתתי', ורב הזהירות והגדר והרחקה מן האסור, הלוא זה מעקרי המורא, והמרכבה להזהר יגיע אל השקר הגדול, כענין שאמר (תהלים י"א): 'גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב'. ועל פן אמרו (ע"ז לה א): 'עריבים עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה', כי גדריהם וגזרותיהם מעקרי היראה, ומצות היראה שברה כנגד מצוות רבות, כי היא היסוד להן".

וְכַמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ שְׂדֵבְרֵי חֲכָמִים גְּדוּלִים מִדְּבַרֵי תוֹרָה, כִּף עֲנֵשׁ הָעוֹבֵר עַל דְּבַרְיָהֶם מוֹרְבָה. כְּבָר אָמְרוּ ב"סִנְהֶדְרִין": "כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה". ויראה זה תימה: היאך אפשר שהעובר על עשה מן התורה לא יתחייב מיתה והעובר על אהד מן הלואין לא יתחייב כי אם מלקות ארבעים, והעובר על אהד מהשבותין? תחייב מיתה.

וְהַתְּשׁוּבָה בְּזֶה: כי העובר על דברי תורה מצד אשר יתקפהו יצרו, יענש כמשפטי התורה, אבל העובר על דברי חכמים, אחר היותו שומר דברי תורה, לא יהיה זה מתולדת היצר אבל מצד הבזיון, ולכן יתחייב מיתה.

העובר על דברי חכמים עונשו מרובה

העובר על דברי חכמים מבוזה ה'

בְּדָבָר - חביבות דברי סופרים מיינה של תורה. **בְּשִׁמְרָם עֵקֶב רַב -** כי יש בשמירתן גמול שכר הרבה (מצודות). **עֲקָרֵי -** יסודות. **מִהֲשֻׁבוֹתָיו -** מגזרות דרבנן. **אָבֵל מִצַּד הַבְּזִיוֹן -** אלא מחמת זלזול בדברי חכמים.

